

K 3.6

საგზის მკვლევართა

დავით აღმაშენებელი

9(47922), 09-11

საქ. მხარეთმცოდნეობის საზოგადოება
საქართველოს ენობრივი მემკვიდრეობის ინსტიტუტი

სერგი შაკალათია

ღავით აღმაშენებელი

K 3.630
I

თბილისი

1945

პ.შგ. რედაქტორი პროფ. შ. ჩხეიძე

შეკვეთის № 807

უფ 06514

ტირაჟი 1000

სტამბა გ-2ა „ზარია ვოსტოკა“ რუსთაველის გამზ. 36

58731

1452.

102.

დავით აღმაშენებელი

მსოფლიო ისტორიაში მოიპოვება არა ერთი დიდი სახელმწიფო მოღვაწე, რომელმაც თავისი გმირული და თავდადებული მოღვაწეობით შესძლო სამშობლოს ნაციონალურ-კულტურული გაერთიანება, მისი სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური გაძლიერება და ამით შექმნა ერის ცხოვრებაში ახალი დიდი ეპოქა.

ასეთ მოღვაწეთა ჯგუფს ეკუთვნის საქართველოს სახელმწიფოებრივი გაერთიანების ფუძემდებელი დავით აღმაშენებელი, რომლის შესახებ ქართველი მემატიანე სამართლიანად აღნიშნავს: „რომელსა შინავერვინ ძუელთა და ახალთაგან მეფეთა ემსგავსა, ვითარცა საქმენი წამებენ მზისა შარავანდედთა უბრწყინვალესნი და ცხადნი, რომელნი სიბრძნითა თუისითა ქმნა“-ო (ქართლის ცხოვრება, ანასიული, გვ. 225).

მაგრამ სანამ ჩვენ შეუდგებოდეთ დავით აღმაშენებლის მოღვაწეობის დახასიათება-შეფასებას, საჭიროა ზოგადად გავეცნოთ იმ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ვითარებას, თუ როგორ მიიმე პირობებში მოუხდა მას ქვეყ-

ნის მართვა- გამგეობის ხელში აღება. ეს იყო ის
დრო, როდესაც შინაური ფეოდალური ბრძო-
ლები და თურქების გამუდმებული შეჭრის
შედეგად განსაცდელს უმზადებდა საქართველოს
სახელმწიფოებრივ არსებობას.

როგორც ცნობილია, საქართველოს ფეო-
დალურ ერთეულების ერთ სამეფოდ გაერ-
თიანება დაიწყო ჯერ კიდევ მაგრატ III დროს
(980 წელი), მაგრამ ეს გაერთიანება ნელი
ნაბიჯით მიდიოდა, რადგანაც ამას ხელს უშ-
ლიდა განუწყვეტელი შინაური ფეოდალური
ბრძოლები. ამ მხრივ საქართველოს გაერთი-
ანების პერიოდში, მე-X—XI საუკუნეში, პო-
ლიტიკური ძალები გაყოფილი იყო ორ მო-
პირდაპირე ბანაკად: ერთ მხარეზე იყო მეფე და
მისი ჯგუფი, მეორეზე კი ფეოდალური არის-
ტოკრატია, რომელსაც შეადგენდნენ მსხვი-
ლი მემამულე ფეოდალები და დიდგვარიანი
მოხელეები. მეფე მიზაად ისახავდა მსხვილ
ფეოდალებისა და დიდგვარიან ერისთავების
უფლებრივ და ქონებრივ შეზღუდვას, მათ
დამორჩილებას და ამით მეფის პოლიტი-
კურ ძალა-უფლების განმტკიცებას. ამასთანა-
ვე საქართველოს მეფეები მიისწრაფოდნენ
განმტკიცებინათ მეფის ცენტრალისტური
ხელისუფლება, რომ შეექმნათ ფეოდალური
მონარქია.

ფეოდალური არისტოკრატია - კი ამის სა-
წინააღმდეგო მიზანს ისახავდა, იგი ბრძოლა
გაეძლიერებინა ფეოდალების პოლიტიკური
და უფლებრივი ბატონობა და შეესუსტებინა
მეფის ხელისუფლება. ეს ბრძოლა იყო სას-
ტიკი და ცვალებადი. ამ შინაურ ბრძოლას
ართულებდა აგრეთვე სამეფოს საგარეო პო-
ლიტიკური მდგომარეობა და გარეშე ძალებ-
ის შემოსევები, რომლითაც ფეოდალები ხში-
რად სარგებლობდნენ, გადადიოდნენ მტრის
მხარეზე და მათი დახმარებით ცდილობდნენ
მეფის უფლების შეზღუდვას.

მტრულად განწყობილ სახელმწიფოსათვის
ამ მხრივ ფეოდალები წარმოადგენდნენ და-
საყრდენ პოლიტიკურ იარაღს, რომლის სა-
შუალებით ბიზანტიის კეისრები და თურქე-
ბის სულთანები ცდილობდნენ საქართველოს
სამეფოს დაპყრობას და თავიანთ მოხარკედ
გადაქცევას. მაგრამ ამ ფეოდალურ ბრძოლა-
ში არა ნაკლები მნიშვნელობა ეძლეოდა მე-
ფის პირად პოლიტიკურ გამჭვირვებობას, მის
ძლიერებას, ნებისყოფას და სამხედრო საქმიან-
ობას. თუ მეფეს სიჭაბუკისა, თუ ბასიათის
სისუსტის გამო არ შეეძლო ფეოდალების წი-
ნააღმდეგ ეწარმოებინა მედგარი ბრძოლა,
მაშინ დიდგვარიანი ფეოდალები სამეფოს
საქმეებს თავიანთ ნებაზე ატრიალებდნენ, რო-

გორც ამას აღგილი ჰქონდა გიორგი I, ბაგ-
რატ IV და დავით აღმაშენებლის შამხალ გიორ-
გი II დროს. მეფე - აზნაურთა ესე შინაური
ბრძოლა ასუსტებდა და ძირს უთხრიდა სა-
ქართველოს პოლიტიკურ-ეკონომიურ გაერ-
თიანებას და განსაცდელს უმზადებდა მის
დამოუკიდებელ არსებობასაც.

მეფე - ფეოდალებს შორის ეს ურთიერთობა
უფრო გამწვავდა დავითის შამხალ გიორგი II
მეფობის დროს (1072—1089 წ.); ქართველ
მემატიანის დაბასიათებით გიორგი II ყოფილა
ქარგი ცხენოსან-მშვილდოსანი, მაგრამ მას ქლე-
ბია ხაიათისა და ნებისყოფის სიმკიცე და
პოლიტიკური გამჭრიახობა. ამის გამო გიო-
რგი II ვერ შესძლო დიდგვარიან აზნაურე-
ბის დამორჩილება და გარეშე მტრებთან
გამკლავება.

გიორგი II-ის სისუსტით სარგებლობდნენ
დიდგვარიანი ფეოდალები და 1078 წელს მათ
მოაწყეს გიორგის წინააღმდეგ განდგომა. გან-
დგომილ დიდგვარიან მოხელეთა მეთაურები
იყვნენ: ნიანია ქუაბულისძე, ივანე ლიპარიტის-
ძე და ვარდან სვანთა ერისთავი. აჯანყებუ-
ლები ისე გაკადნიერებულან, რომ ნიანიას
გაუტაცნია ქუთაისის საჭურჭლე (ხაზინა),
ვარდანმა მეფეს სვანები აუჯანყა და დაარ-
ბია ეგრისი, ხოლო ივანემ კახეთის დახმარე-

ბით ქსნის პირი დაიპყრო, გიორგი მეფე შეე-
ცადა მათ დამორჩილებას, მაგრამ იარაღი
ვერას გახდა ია იძულებული შეიქმნა შეეჩინა
გებოდა შეამბოხებებს და ნაცვლად დასჯისა
იგინი დაესაჭურებინა: ივანეს უბოძა სამ-
შვილდე, ნიანიას თმოგვი, ვარდანს ასკალანა
და სხვა.

ამით წათამამებული შეამბოხე ერისთავები
განაგრძობდნენ ძელი ვხით სიარულს, რომ
მეფისაგან მიელოთ კიდევ მეტი უფლებები და
იდგილ-მამულები. ჩქარა მეფეს ხელმეორედ
გახუდგა ივანე ლიპარიტისძე. მეფემ ივანე
ფიციტ შეირიგა, მაგრამ ივანემ ეს ფიცი
ისევ ჩქარა გატეხა, გიორგი მეფეს გამოსტყუა
გაგის ციხე და იგი მიჰყიდა ფადლონს
განძის ძელობელს.

ივანესა და სხვა ერისთავთა ასეთი მოქმე-
დება საფრთხეს უმზადებდა საქართველოს სა-
მეფოს, განსაკუთრებით მის სამხრეთ ნაწილს,
რომლის ხელში ჩასაგდებად ჯერ ბერძნები
ებრძოდნენ საქართველოს მეფეებს და ახლა
კი თუოქების სულტანები, რომლებიც თან-
დათანობით იპყრობდნენ აღმოსავლეთსა და
მცირე აზიის ქვეყნებს და უახლოვდებოდნენ
საქართველოს სამხრეთის საზღვრებს, ამის გამო
გიორგი მეფე განსაკუთრებულ ყურადღებას
აქცევდა სამხრეთის საზღვრების გაძაგრებას.

1074 წლიდან თურქებმა განაახლეს შერო-
ტეები სამხრეთ საქართველოზე. ყულტანმა
მელიქ შაჰმა აიღო ქალაქი სამშვილდე. მოახრ-
ბია ქართლი, ბევრი ტყვე წაასხა და დიდი
ნადავლით უკანვე გაბრუნდა.

ამავე დროს თურქები უტევდნენ ბიზანტიას
(საბერძნეთს), მცირე აზიის ქვეყნებს და ბოლოს
მელიქ შაჰმა შესძლო ფეხის მომაგრება
მცირე აზიის შუაგულში, ნიკეაში. საიდანაც იგი
საფრთხეს უმზადებდა თვით კონსტანტინოპოლს
ეს გარემოება განსაცდელში აყენებდა საქართვე-
ლოს სამეფოს დამოუკიდებელ არსებობას.

თურქებმა ქალ. კარის აღების შენდევ დაი-
წყეს შემოტევა საქართველოზე. გიორგი II
ყუელის ციხესთან თურქები ისე მოულოდნე-
ლად თავს დაესხნენ 1080 წელს, რომ მეფემ
ვერც კი მოასწრო სამეფო ქონების გახიხვა
და მტერს აქ ხელში ჩაუვარდა მეფის საკურ-
კლე, სამეფო კარები და სხვა მრავალი ძვი-
რფასი განძეული. გიორგი მფე აქარიდან
გაიქცა აფხაზეთში. თურქები შემოიჭრნენ სა-
ქართველოში და ააოხრეს კლარჯეთი, შავშე-
თი, აჭარა, სამცხე, ქართლი, არგვეთი და
კჷონდიდი, თურქებმა დასწვეს კჷთაისი, არ-
ტანუჯი და კლარჯეთის უდაბნოები. ეს იყო
პირველი დიდი თურქობა. ხალხი გაიხიზნა
მთაში და ძიუვალ ადგილებში, სადაც უბინაო-

ბით და სიმშლით მრავალი დაიხოცა. თურქებისაგან აოხრებულ ქვეყანაში სოფლის მეურნეობა დაეცა, მოსახლეობა შემცირდა. დასაქართველო გაქვირებულ მდგომარეობაში ჩავარდა. ამასთანავე თურქები ყოველ გაზაფხულზე საქართველოში აგზავნიდნენ მოთარეშე რაზმებს, რომლებიც იტაცებდნენ სარჩოსა და სასაქონელს: „არა იყო მათ უამთა შინათესვა და მკა: მოოხრდა ქუეყანა და ტყედ გარდაიქცა, და ნაცულად კაცთა მხეცნი და ნადირნი ველისანი დაემკუიდრნეს მას შინა“-ო. ასე ახასიათებს იმ დროს ქართველი მემკვიდრე. (ქართლის ცხოვრება, ანასუელი, გვ 201)

განსაცდელში ჩავარდნილ გიორგი მეფეს არ შეეძლო მარტო გამკლავებოდა მოზღვავეებულ თურქებს. მიზანტია, რომელიც თურქებთან ბრძოლაში საქართველოს მოკავშირე და მფარველი იყო, ახლა თითონაც დიდ გასაჭირში იყო ჩავარდნილი. მემკვიდრე მოგვითხრობს: „ძალი ბერძენთაცა შემცირებულნი იყო, და რომელნი ქუეყანანი ამათ ქონდეს აღმოსავლეთს ზღუის გარეთ, ყოველსა თურქსა დაეპყრა“-ო (იქვე 202)

მაშინ გიორგი მეფემ მოიწვია დიდებულნი და ერისთავები და ამის შესახებ გამართა

საგანგებო თათბირი, სადაც გადაწყდა, რომ მეფე წასულიყო სულტანთან მშვიდობისპირობის სათხოვნელად. გიორგი II წავიდა სულტანთან ისპაჰანში და სთხოვა მას ზავი და მშვიდობა. მელიქ-შაჰმა მიიღო გიორგი მეფე პატივით, აღუთქვა ზავი, ხოლო ითხოვა ხარაჯის მოცემა. ამგვარად საქართველო გახდა თურქების სულტანის მოხარკე და საქართველო ყოველწლიურად ვალდებული იყო მისთვის ეძლია ხარაჯა.

ასეთ მძიმე პოლიტიკურ მდგომარეობას გიორგი II მეფობის დროს ზედ დაერთო საშინელი მიწისძვრა (1088-89 წ.), რომლისაგან დაიქცა სოფლები ქალაქები და ეკლესია მონასტრები. ამ მიწისძვრას ხალხიც ბევრი უმსხვერპლია.

ასეთმა მძიმე პოლიტიკურ-ეკონომიურმა პირობებმა აიძულა მეფე გიორგი II გადამდგარიყო სამეფო ტახტიდან და მან მელოპის კვერთხი გადასცა თავის შვილს დავითს (1089-1125 წ.წ.).

დავით I იყო 16 წლისა, მაგრამ ტანადი და ღონიერი. ამასთანავე მამაცი და გამბედავი, საქმეში გონიერი, წინდახედული და მტკიცე ნებისყოფის ქაბუკი. დავითის აღმზრდელი იყო შესანიშნავი მწიგნობართ-უხუცესი გიორგი მონაზონი, რომელმაც ჩაუნერგა

მას სამშობლოს სიყვარული და თავდადება
 გიორგის ხელმძღვანელობით მცირეწლოვანი
 დავეითმა მიიღო საფუძვლიანი განათლება, გა-
 ეცნო საქართველოს სამეფოს წარსულს და
 მისი სავალალო მდგომარეობას. გიორგი მწიგ-
 ნობართ უხუცესი უჩვენებდა მას გზასა და სა-
 შუალებას, თუ როგორ გაენთავისუფლებინა
 საქართველო თურქთა ბატონობისაგან, წრთე-
 ნიდა პოლიტიკურ და საიხედრო საქმეებში.
 მან განუმტკიცა მეფეს რწმენა, რომ იგი მო-
 წოდებულია აღადგინოს დაცემული სამეფო,
 განამტკიცოს სარწმუნოება და ზნეობა.

დავეითსაც თავის აღმზრდელი ძლიერ უყვა-
 რდა, ენდობოდა მას, იღებდა მის რჩევა-და-
 რიგებას. ეს გამოჩენილი მწიგნობართ-უხუ-
 ცესი გიორგი მატიანეში მოხსენებულია: „ვი-
 თარცა მამა მეფის, თახააღზრდი-
 ლი პატრონთა და თანაგანკაფული
 ყოველთა გზათა და საქმეთა და
 ღვაწლთა მისთა“-ო.

ამ დიდ მასწავლებელ აღმზრდელის ხელმძ-
 ღვანელობით ქაბუკი მეფე შეუდგა ქვეყნის
 მმართველობის საქმეს.

როგორც ჩვენ აღვნიშნეთ, დავეითმა მემ-
 კვიდრეობით მძიმე ტვირთი მიიღო. საქრ-
 თველო იმ დროს აოხრებული იყო ფეოდა-
 ლების შინაური ბრძოლებით და თურქების

ხშირი შემოსევებით. თურქების თარეშისაგან
აღმოსავლეთ-სამხრეთი საქართველო განად-
გურდა, ისე რომ მემატიანის სიტყვიანი ნაწილი
ნიერ ციხეთასა სადმე არა იყო ქა-
ცი სოფელსა შინა, არცა არა შენე-
ბულობა-ო (იქვე; 205). ამასთანავე პო-
ლიტიკურ სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი აღ-
გილები, თბილისი და მისი მიდამოს ციხე-ქა-
ლაქები: რუსთავი, სამშვილდე, აგარანი და
სხვა თურქებს ეჭირათ. თრიალეთი და კლდე-
კარი კი ეპყრა ძლიერ ერისთავს ლიპარტს.

თბილისის საამირო ბატონობდა მთელს
აღმოსავლეთ-სამხრეთ საქართველოზე და თუ-
რქებიც აქ თავისუფლად დანავარდობდნენ.
ამიტომ დავითის პირველი საზრუნავი საქმე
იყო აღმოსავლეთ საქართველოს განთავისუფ-
ლება თურქების თარეშისაგან, თბილისისა და
მისი მიდამოს ხელში ჩაგდება და თბილისის
საამიროს მოსპობა. ამ მიზნით დავითი შე-
უდგა გაბნეულ და დაქსასულ ქვეშევრდომების
შეგროვებას, დანგრეულ სოფლებისა და ცი-
ხე ქალაქების აღდგენა განახლებას. დავითმა
ამ საქმისათვის შემოიკრიბა ერთგული აზნა-
ურები და ქვეყანაშიც იწყო თანდათანობით
მოშენება და განახლება.

1092 წელს მოკვდა თურქების ძლიერი
სულტანი მელიქ შაჰი, რასაც მოჰყვა თურ-

ქების ძლიერების შესუსტება ამიერ-კავკასიაში და კერძოდ საქართველოშიაც. ეს მოება უმთავრესად გამოწვეული იყო სანთა ომებით, რომელიც წარმოებდა პალესტინაში მაჰმადიანობის წინააღმდეგ. ჯვაროსანთა ლაშქრობა სარწმუნოებრივ ელფერს ატარებდა, ერთმანეთს ებრძოდა ქრისტიანული დასავლეთი და მაჰმადიანური აღმოსავლეთი. ამასთანავე დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები ცდილობდნენ შეტევაზე გადასულიყვნენ თურქებზე, რომლებიც დაპყრობით ემუქრებოდნენ ევროპას. მაგრამ სინამდვილეში ლაშქრობა პოლიტიკურ-ეკონომიურ ხასიათს ატარებდა, და ევროპის ახლად ფეხადგმული სავაჭრო კაპიტალი მიზნად ისახავდა აღმოსავლეთის სავაჭრო ადგილების ხელში ჩაგდებას.

ამ ლაშქრობის მომწყობი და მეთაური იყო საზოგადოების გაბატონებული წოდება: მათალი სამღვდელთა რიგის პაპის ხელმძღვანელობით, რომელიც მიზნად ისახავდა აღმოსავლეთის ქვეყნების დაპყრობასთან ქრისტიანობის გავრცელებასაც და ამით თავის სანწყისოს გაფართოებას. მას გვერდში უდგავაქართა კლასი, იგი ფულით უწევდა დახმარებას მოლაშქრეებს, რომ მათი ხელით დაეპყრო ახალი ბაზრები. მთავარ ძალას კი ფეოდალები და რაინდები შეადგენდნენ, ისინი

ნადავლის მოპოვების მიზნით მიდიოდნენ შო-
რეულ აღმოსავლეთში და იქ ეძებდნენ ავღან-
დიდრების წყაროს.

ჯვაროსანთა ომები საფრთხეს უშზადებდა
თურქთა ბატონობას აღმოსავლეთში. ეს კარ-
გად იცოდნენ საქართველოში და პირველყოფ-
ლისა და ვით აღმაშენებელმა. ამის შესახებ
დავითის ისტორიკოსი ასე მოგვითხრობს:
„ამას ჟამს გამოვიდეს ფრანგნი,
აღიღეს იელუსალეში და ანტიო-
ქია“-ო (ქარ. ცხოვრება 206).

მაჰმადიანთა იმდროინდელი დაუძლურება
უფრო დაეტყო სპარსეთის სელჩუკიანთ თურ-
ქებს, რომლებიც საქართველოს მოსვენებას
არ აძლევდნენ და მისი ხელში ჩაგდებას ცდი-
ლობდნენ. ახლა კი, როდესაც იერუსალიმში
ჯვაროსნებმა აიღეს და თურქების პოლიტი-
კური ძლიერება დაეცა, სპარსეთის სულტანს
არ შეეძლო საქართველოს დალაშქვრა,
რადგანაც მთელი შისი სამხედრო ძლიერე-
ბა მიმართული იყო ჯვაროსანთა წინააღმ-
დეგ. ამით ისარგებლა დავით აღმაშენებელმა
და სულტანს მოუსპო ხარაჯის მიცემა. ამ-
გვარად საქართველო განთავისუფლდა თურ-
ქების მოხარკეობისა და მათი პოლიტიკურ
დამოკიდებულებებისაგან.

ამის გამო დავით მეფეს ნაკლებად მოე-

ლოდა საგარეო საფრთხე და იგი პირველყოფი-
ლისა შეუდგა საქართველოს ნაწილებების შე-
მოერთებას და სამეფოს საზღვრების გადართვა-
თობის საქმეს.

საქართველოს სამეფოში არ შედიოდა თბი-
ლისის საამირო და კახეთი. ორივეს უალრე-
სი პოლიტიკურ-ეკონომიური მნიშვნელობა
ქმნეოდა საქართველოს გაერთიანების საქმე-
ში, მაგრამ სანამ ამას განხორციელებას შეუ-
დგებოდა დაეითმა გადაწყვიტა კლდე-კარის
ძლიერი ერისთავის ლიპარიტის დამორჩი-
ლება, მით უმეტეს რომ ლიპარიტის ერთგულე-
ბაში მეფეს ეჭვი შეჰქონდა. კლდე კარის სიმა-
გრეს კი დიდი სტრატეგიული მნიშვნელობა
ჰქონდა თბილისისა და კახეთის შემოჭრათების
საქმეში. ამის გამო დაეითმა გადაწყვიტა ამ
სიმაგრის ხელში ჩაგდება.

ლიპარიტი კარგად გრძნობდა დაეითის სიძ-
ლიერეს და იმ საფრთხეს, რომელიც მას მოე-
ლოდა მეფისაგან და იგიც ორქოფულ პოლი-
ტიკას აწარმოებდა. მაგრამ დაეითმა ამ შემთ-
ხვევაში გამოიჩინა ნებისყოფის სიმტკიცე და
როდესაც დარწმუნდა, რომ ლიპარიტის ძორ-
ჯულება და დამორჩილება არც ისე ადვილი
საქმე იყო, მან ლიპარიტი ჯერ დაატუსილა
და შემდეგ კი საქართველოდან გააძევა სა-
ბერძნეთში.

ერთი სიტყვით ფეოდალებთან და დიდგვარ-
რიან ერისთავებთან ბრძოლაში დაეითი აზრ-
ვითარ დათმობაზე არ მიდიოდა. ყოველთვის
იღებდა გადამკრულ ზომებს და ამისგანვე მან
შესძლო შინაური ბრძოლების აღაგმა.

(მაგრამ სასულიერო წოდებასაც არა ნაკ-
ლები გავლენა და მნიშვნელობა ჰქონდა
ინდროინდელი საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ
ცხოვრებაზე. ეკლესია აგებული იყო ფეოდა-
ლურ წყობილებაზე და ნაკლებად ეთორჩი-
ლებოდა მეფის ხელისუფლებას. მაღალი სამ,
ლველყოება ყოველთვის მზად იყო განდგო-
მისათვის და იგი მეფისათვის საშიშ ძალას
წარმოადგენდა. ამასთანავე სასულიერო წო-
დების სათავეში იდგნენ უღირსნი მაშაძთავ-
რები. საეკლესიო უწყებაში მთავარი მნიშვნე-
ლობა ეძლეოდა ჩამომავლობას და არა პი-
რად ღირსებას. ამის გამო მრავალ უმსგავსო-
ბას ჰქონდა ადგილი საეკლესიო უწყებაში.)

დაეითმა ახლა განიზრახა სასულიერო წო-
დების უფლებრივი შეზღუდვა და დამორჩილე-
ბა. ამ მიზნით 1103 წელს მან მოიწვია რუს-
ურბნისის საეკლესიო კრება, სადაც
მთავარ საკითხად წამოყენებული იყო წოდებ-
რი უპირატესობის მოსპობა ეკლესიაში და
პირადი ღირსებისა და ცოდნის მიხედვით ეკლე-
სიის მსახურთა არჩევა. საეკლესიო კრებაზე

ამან გამოიწვია დიდი ბრძოლა შალაღა და
 დაბალ წოდების სამღვდლოებისა და ერის-
 კაცთა შორის, მაგრამ დავითმა თავისი მომ-
 ხრე სასულიერო პირების გიორგი მწიგ-
 ნობართ-უხუცესისა და მონაზონი
 არსენი იყალთოელის დახმარებით შეს-
 ძლო ამ რევორმის მტკიცედ გატარება. გიო-
 რგი მწიგნობართ-უხუცესი, რომელიც ითვ-
 ლებოდა ვაზირთა შორის უპირველესად ამ
 კრების შემოკლებაში აქტიურ მონაწილეობას
 იღებდა, იგი ყოველმხრივ ხელს უწყობდა და-
 ვითის პოლიტიკურ ინტერესების განხორციე-
 ლებას საეკლესიო უწყებაში და ითვლებოდა
 „თუალად წმიდისა ამის კრებისა“
 ხოლო რუის-ურბნისის კრებას მდივნობს უწყე-
 ვდა მონაზონი არსენი, რომელმაც მეფისადმი
 სამადლობელი ქება-დიდება შეადგინა.

მათი დახმარებით დავითმა შესძლო დეო-
 დალებს ბატონობის შესუსტება საეკლესიო
 უწყებაში, გააძლიერა იქ პაოად ღირსების
 მქონე, მისი ერთგული ჯგუფები და ამგვარად
 ეკლესიაც დავითმა დაუმორჩილა თავის
 პოლიტიკურ ინტერესებს. ეს ბატონობა
 იქამდე მიდიოდა, რომ დავითის მითითებით
 იწერებოდა მონასტრის წესდება, ნაწილდებ-
 ბოდა მონასტერ-ეკლესიების შემოსავლი და
 სხვა. ამის შესახებ მემატიანე ასე აღნიშნავს:

„მონასტერნი და ეკლესიანი წესსა და რიგსა ლოცვისასა და ყოველსა საეკლესიოსა განგებისასა და სის კარით მიიღებდინ, ვითარცა კანონსა შვენიერსა“-ო. მითუმეტეს დავითმა რუის-ურბნისის კრების შემდეგ დააწინაურა თავისი ერთგული მწიგნობართ-უხუცესი გიორგი და უბოძა მას ჭყონდიდის მთაფარების კაპოსობა. ამით მან ერთი პიროვნების ხელში გააერთიანა ორი დიდი თანამდებობა, საერო მწიგნობართ-უხუცესობა და საეკლესიო ჭყონდიდლობა, რასაც უაღრესად პოლიტიკური მნიშვნელობა ჰქონდა მეფის ძალა უფლების განმტკიცებისათვის საეკლესიო უწყებაში.

ამ საშინაო ხასიათის რეფორმების გატარების შემდეგ დავითი შეუდგა საქართველოს ნაწილების შემოერთების თაღარიგს, პრავლყოვლისა ჰერეთ-კახეთისას, სადაც მეფობდა კვირიკე. დავითმა კვირიკეს ჯერ კიდევ 1101 წელს წაართვა ციხე ზედაზენი. კვირიკე ჩქარა გარდაიცვალა და 1104 წელს დავითმა შესძლო კახეთის დიდებულების დახმარებით კვირიკეს მემკვიდროს აღსართანის შეპყრობა და ჰერეთ-კახეთის შეპოვრება. ამან გამოიწვია ვანძის პატრონის გულისწყრომა და 1105 წელს დიდი ჯარით იგი შემოვიდა საქართველოში. დავითი შეედგა საომარ სამზადისს,

შეკრიბა ჯარი და განძის ათაბაგს პირველად
შეებრძოლა ერწუხში, სადაც მეფემ მტერი
სასტიკად დაამარცხა და ისეთი რისხვა დასცემდა
რომ „ხუთი ქართველი იპყრობდა
ოთხასთა, ათი ქართველი ათასთა“-ო,
ამ ომში თვით დავეითი გმირულად იბრძოდა და
ჯარს ამხნევებდა: „ვითა ლომი შეუზახე-
ბდა ხმითა მალლითა და, ვითა გრი-
გალი მიდამო იქცეოდა, და თუით
გოლიათებრ მიმართებდა და მკლავითა
ძლიერითა დაამხობდა ახო-
ვანთა, სერიდა და დასცემდა წინა-
დამთხევეულთა ყოველთა“-ო (ქართ.
ცხოვრ. 278).

ბოძოლაში მას სამი ცხენი მოუკლეს, მაგ-
რამ უვნებელი გადაჩა და მტერმა ვერა
დააკლო რა, მეფეს ამ დღეს იმდენი მტერი
ეხოცა, რომ მისს ხმლისს ნაწვეთს სისხლს მი-
სი უბი წელამდის გაევისო და ეს საცნაური იქ-
მნა მხოლოდ მაშინ, როდესაც დავეითმა სარ-
ტყელი შეიხსნა თურმე და სისხლმაც გად-
მოსჩქეფა დედამიწაზეო. მეფეს პირველად
ევონა, რომ ეს სისხლი მისგან გამოდიოდაო;
„ხმლით მისით უკუმომდინარითა
სისხლითა წელნი აღსაესე ესხნეს,
რაქამს შემდგომად ომისა გადახ-
დისა და სარტყლისა განხსნისა საც-
ნაურ იქმნა, ქუეყანად რა დაითბია

დამტკნარებული სისხლი და რამე
თუ ჩუენთუის მისგან გამოდენასა
ვაყეიებდით - ი, ამბობს მემატიაში (ქართული
ენოვ. 218).

დამარცხებული ათაბაგი კახეთიდან გაიქ-
ცა და დავითმა 1105 წელს პერეთ კახეთი
საბოლოოდ დაიპყრო და საქართველოს შე-
მოუერთა.

ამის შემდეგ დავითი შეუდგა თბილისისა
და მისი შიდამოს ციხე სიმაგრეების დაპყრო-
ბის საქმეს. ამისათვის პირველყოელისა სა-
ქირო იყო ალება სამშვილდის ციხისა, რო-
მელსაც დიდი სტრატეგიული და ეკონომიური
მნიშვნელობა ჰქონდა. ჯერ ერთი ეს იყო
ძლიერი ციხე და სამხრეთით ამაგრებდა თბი-
ლისს. შედეგ სამხრეთის სავაჭრო გზაც ამ
ქალაქზე მიდიოდა და თბილისის ალებაც ამ
ციხის საშუალებით ადვილი იყო.

აქ იდგა თურქების მეციხოვნე ჯარი, რო-
მელიც მოსახლეობას ძალიან აწუხებდა. შე-
დეგ ამ ციხის ალება მიიანდო თავის ერთგულ
მწიგნობართუხუცეს გიორგი ჭყონდიდელს,
რომელმაც თეოდორე აბულეთისა და ივანე
ორბელის დახმარებით შესძლო 1110 წელს
სამშვილდისა და ძერანის ხელში ჩაგდება.

ამან თავზარი დასცა თურქებს, მათ დას-
ტოვეს სამშვილდე და თრიალეთის მიდამო.

სამშვილდის ალებას დიდი სტრატეგიული მნიშვნელობა ჰქონდა, იგი სამხრეთით რეზერვუარებად თბილისის და სამხრეთის სავაჭრო გზას ამ ქალაქზე გადიოდა. მით უმეტეს ქართველთა ლაშქარს ეკავა თბილისის ჩრდილო-დასავლეთი მხარე და სამშვილდის ალების შემდეგ თბილისის დაპყრობა არ იყო ძნელი. ამის გამო შეშინებულმა თურქებმა ჩქარა „უმრავლესნი ციხენი სომხეთისანი დაუტევნეს და ლამე მეოტ იქმნნეს“-ო.

ამან გამოიწვია თურქების სულტანის გულისწყრომა და „მოვიდა ძალი სულტანისა და ყოველი თურქობა ქაცი ვითარ ასი ათასი“-ო. თურქების დიდი ლაშქარი მოულოდნელად შემოიჭრა თრიალეთში. დაეითი ამ დროს იმყოფებოდა ნაჭარმაგვეს, იგი არ შეუშინდა თურქების მრავალ-რიცხოვან ჯარს, რადგანაც მან იცოდა, რომ ბრძოლაში გამარჯვება ირიცხო მხოლოდ ჯარის სიმრავლეზე დამოკიდებული, არამედ ამასთანავე საჭირო იყო მოკმედების სისწრაფე და ელვისებური დარტყმა. ასეთ ტაქტიკურ მოსაზრებით მეფე მცირე რაზმით სწრაფად გაჩნდა თრიალეთში და მეორე დღილას ეკვეთა მტერს, რომელიც სასტიკად დამარცხდა და გაიქცა.

სამშვილდის შემდეგ 1115 წელს დავითმა განიზრახა მეორე მაგარი ციხის რუსთავეის ალება ეს ციხე დარაჯობდა ყარაიას ფართო ველ მიხდვრებს და სანადირო კალმს მდებარე ციხის ალებაში დიდი დახმარება გაუწია იმავე გიორგი ჭყონდიდელმა: „წარიღო გიორგი ჭყონდიდელმა რუსთავეი;“ ამბობს მემათიანე. ამით მტრის ბატონობა საგრძნობლად შეირყა და თურქები იძულებული იყვნენ საქართველოს საზღვრები დაეტოვებინათ. მაშინ თურქებმა განიზრახეს სამხრეთის მხარიდან შემოტევა და ამისათვის აირჩიეს ეს ტაოს მხარე, სადაც იცოდა სასტიკი ზამთრისა მოერიდება და წინააღმდეგობას ვერ გავეციწევსო. მაგრამ მტერი მოსტყუვდა. გმირი მეფე არ შეუშინდა სასტიკ ყინვას და არც მტრის სიმრავლეს. თავისი მცირე ჯარით სწოფად გადავიდა აქარას, შევიდა ტაოს — კარს და მტერი, რომელსაც ეგონა საშიშროება არ მოელოდა. „უშიშრად გულდებითა მსხდომარეთა,“ ასეთ მოულოდნელ თავდასხმისაგან დაიბნა და სასტიკად დამარცხდა.

მაგრამ თურქები მაინც არ ისვენებდნენ. 1116 წელს არეზის მაარეს დიდძალი თურქობა შეიკრიბა და აქედან ემუქრებოდნენ საქართველოს. თურქები გამაგრდნენ ლანუ-

ხის ციხეში. თურქებმა დაიწყეს შემოტევა
საქართველოს საზღვართან. მათ ამაყად შე-
ბრძოლა ბეშქენ ჯაყელი, მაგრამ ბრძოლაში
ლაში მოჰკლეს. ამან მეფე დაალონა. ვიწრო
თათბირი რომელზედაც დიდებულები არ ურ-
ჩევდნენ მეფეს ბრძოლის განახლებას, რადგან
მტერი ძლიერ და მრავალრიცხოვანი იყო. მე-
ფემ ეს წინადადება არ მიიღო: „მოართუ
აძბავი ბეშქენ ჯაყელისა ჯაყახე ეს
თურქთაგან მოკვლისა. ამისათვის
უშლიდეს დიდებულნი მას უადის
წაოსვლად. და არა მოისმინა ყოსა
ლად“-ო. მეფე თავისი რაზმით გადავიდა
ლოების მხარეში, მტერი დაამარცხა და გაძა-
რჯეებული დიდი ალაფით დაბრუნდა.

ამასთანავე 1117 წელს დავითმა ხელში ჩაი-
გდო ჰერეთის ციხე-ქალაქი გიში, 1118 წელს-
კი ციხე ლორე და აგარანი.

ამრიგად დავითმა მოკლე ხნის განმავლო-
ბაში დაიპყრო თბილისის მიდამოს ციხე სიმა-
გრეები. მტერი უკან იხევდა და დავითი კი
თავისი სამეფო საზღვრებს თანდათანობით
აფართოებდა. მხოლოდ თბილისი ჯერ კიდევ
თურქების ხელში იყო, მაგრამ დავითი ამ
ქალაქის დაპყრობას არ ჩქარობდა. მით უმე-
ტეს მან კარგად იცოდა, რომ საქმე დაპყრობა
არ იყო, არამედ დაპყრობილის შენარჩუნება,

გამავრება და იქ საიმედო ძლიერი ჯარის ჩაყენება, ასეთი ჯარი კი დავითს ჯერ არ გააჩნდა. და დავითის მთავარი პოლიტიკური მიზანი იყო ფეოდალური მონარქიის შექმნა და ამისათვის მას ესაჭიროებოდა სამხედრო ძლიერება, პირველყოფლისა კი საიმედო საკუთარი ლაშქარი, რაც იმდროინდელი საქართველოს მეფეს არ გააჩნდა. ამის გამო მეფის ძლიერება დამოკიდებული იყო მისი მოკმე ფეოდალებისათვის ერთგულებაზე და მათი პირადი განწყობილებაზე. ლაშქარი ჰყავდა ფეოდალებს და მეფის მოხონებით ეს ფეოდალური ლაშქარი საომრად გამოდიოდა. მაგრამ ასეთი ლაშქარი საიმედო არ იყო მეფისათვის, მით უმეტეს დავითისათვის, როდესაც მთავარ მიზანს შეადგენდა ფეოდალების პოლიტიკური — უფლებრივი შეზღუდვით მეფის ხელისუფლების გაძლიერება და ფეოდალური მონარქიის შექმნა.

ამის გარდა დიდგვარიან აზნაურთა ყმებისაგან შენდვარი მხედრობა ხშირად, თუ მათი პატრონები განდგომილები იყვნენ, მეფეს არ ეხმარებოდნენ, პირიქით ასეთ შემთხვევაში ისინი მეფეს ებრძოდნენ. ამის გამო დავითს საიმედოდ არ მიაჩნდა პატრონყურ ადამიანზე შექმნილი ლაშქრის დახმარება და მან განიძრახა შეედგინა საკუთარი ძლიერი ლაშქარი.

ამ მიზნის განსახორციელებლად დაეითი იქ-
ლებული იყო მოლაშქრებად მოეწვია უცხო-
ელნი, ეკონე წოდებული როქისე, რომელსაც
რომელსაც ჯამაგირი ეძლეოდა. დავეთქმე: ასევე
წინადადებით მიმართა ჩრდილოეთის მხა-
რეში მობინადრე ყივჩაყთა მთავარს, რომლის
ასული გურახდუბტი მეფის მეუღლე იყო და
ასეთ დამოყვრების გამო ყივჩაყთა ლაშქარი
მისი ერთგული იქნებოდა. ამასთანავე ყივ-
ჩაყები ცნობილი იყვნენ, როგორც კარგი და
გულადი მეომრები, ყივჩაყებმა მეფის მოწვე-
ვაზე თანხაობა განაცხადეს, მაგრამ საქართვე-
ლოში გადმოსასვლელად საქირო იყო გზა
ეთაოკათ ოსეთისათვის, რომელთანაც ყივჩა-
ყებს მტრობა ჰქონდათ. ამის გამო თვით მეფე
დაეითი მწიგნობართუხუცესის გიორგი ჭყონ-
დიდელის თანხლებით გაემგზავრა ოსეთში,
შეიდა დარიალის ხეობაში და შეარიგა ოსები
და ყივჩაყები. მათ აღიარეს დაეითის მფარვე-
ლობა და ერთგულების ნიშნად მეფემ ორივეს
ჩამოართვა ძველები. მეფემ ამასთანავე დარია-
ლის ციხე გაამაგრა, და იქ ჩააყენა თავისი
მცველები. ამრიგად დაეითმა შესძლო ოს-
ყივჩაყთა შერიკბა და მათში კეთილმეზობ-
ლური განწყობილების დამყარება, რაც ზურგს
უმაგრობდა სამეფოს ჩრდილოეთის საზღვარს.

დაეით აღმაშენებელმა თავდაპირველად გა-

დმოიყვანა 40.000 წყობილი და ჩრეული მხე-
 დარი ოჯახობით. ამის გარდა 5000 ყაღვიმეა
 ნა—ს'ანი მეფემ გადმოსახლებულსა საქართველო-
 საქართველოში დაასახლა, გვირგვინად დაყო და
 მმართველად დაუყენა სპასალარნი მათ ევალე-
 ბოდით სამხედრო სამსახური და ლაშქრობა,
 ჯარში მეფემ დაამყარა მკაცრი დისციპლინა.
 დაცემულ ზნეობის ასამაღლებლად ლაშქარს
 აღუქრძალა: „საეშმაკონი სიმღერანი,
 სახიობანი და განცხრომანი. გინე-
 ბა და ყოველივე უწყესობა“. მან
 ჯარში შეიტანა სამხედრო სამსახურის მო-
 ვალეობის მტკიცედ აღსრულების შეგნება.
 (იქვე, 276). მეფემ განსაკუთრებული ყურად-
 ლება მიაქცია ლაშქრის გაწოთენის საქ-
 მეს და ამ მხრივ არსებულ წესებში საგ-
 რძნობი ცვლილება შეიტანა. თავისი პი-
 რადი მაგალითით იგი მოლაშქრეებს უნერ-
 გავდა გამბედაობას და გულადობას: „უკე-
 თუმცა ესოდენ უწყინოთა ლაშქ-
 რობითა და მცირედ-მცირედ ბრძო-
 ლითა და სწავლითა გუარიანად და
 ლონიერად წინამძღოლობითა, და მრავ-
 ვალთა ძლევათა მიერ მოგონებითა
 არა განეწყუართნეს სპანი თუიღნი,
 და განეკადნიერნეს წყობათა მიერ
 მხნეთა, ქებითა და ნიქთა მიცემი-

თა, ხოლო ჯაბანთა სადღედოთა
 შთაცუმითა და კიცხევით ძაგებნი
 არამცა მოელონა"-ო, ამბობს მეჩაბნიანე,
 (იქვე 231).

დავითმა პირველმა შესძლო ჯარის ორგანიზაცია. მართალია, ეს ჯარი უფრო უცხოელებისაგან შესდგებოდა, მაგრამ როქის სპის მთავარ მოვალეობას შეადგენდა ლაშქრობის წარსოება, ციხე სიმაგრეების აღება და დაცვა. თავისი ლაშქარი მეფემ შეიარაღა კარგი საჭურჭლით და მოქმედების სისწრაფისათვის ფეხოსნები შესცვალა ცხენოსანი რაზმებით, რომლებიც მზად უნდა ყოფილიყვნენ მეფის სამსახურისათვის.

საომარ ტაქტიკაში დავითი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას აძლევდა შეუმჩნეველად და სისწრაფით მტერზე თავდასხმას. იგი მტკიცედ იცავდა და საიდუმლოდ ინახავდა თავის საომარ ზრახვებს და გეგმებს. დავითი სხვადასხვა ხერხების გამოყენებით ცდილობდა მტრის დაბნევა-მოტყუებას. ამისათვის მას ჰყავდა მშვერავები, „მსტოვარნი“, რომლებიც თვალყურს ადევნებდნენ მტრის მოძრაობას და ყველაფერს დროზე აცნობებდნენ მეფეს. მაგრამ ჯარის სწრაფი მოძრაობისათვის საჭირო იყო მიმოსვლის გაუმჯობესებაც, გზებისა და ხიდების შენება „ხიდ-

ნი მდინარეთა სასტიკთა ზედა,
„გზანი საწყინოდ სავალნი, ქვე-
ნილ ყენა“, რამაც ხელი შეუწყო
რავლითა სპათათა და სიძალითა
სვლას.“ ასე მოაწყო დაეითმა სამხედრო
საქმე, მას ჰყავდა 45. 00) გაწრთენილი ცხე-
ნოსანი ჯარი, რომლის უშუალო ხელმძღვა-
ნელი-სპასპეტი თვითონვე იყო: „ეგრეთვე
თუისისა სამეფოსანი სპანი რჩეუ-
ლნი და მოკაზმულნი, ცხენ-კეთი-
ლნი და პირშექცეულნი და საშუალ
მათსა თვით იგი უმსგავსო სპასპე-
ტი და წინამძღოლი, წინა უძლო-
და“-ო, ამბობს მემატიანე. (ქართ. ცხოვრება,
ანას ული 214).

1120 წელს საქართველოს ეს ახალი სამ-
ხედრო ძალა ბრძოლისათვის უკვე მზად იყო
და დაეითმა ახლა გადაწყვიტა ამ მუდმივ
ჯარის დახმარებით თურქები საქართველოს
საზღვრებიდან საბოლოოდ განედევნა. ჩქარა
დაეითი თურქებთან შეტევაზე გადავიდა. მან
ორჯერ გაილაშქრა შარვანზე, რომელიც
მტრულად იყო საქართველოსთან განწყობი-
ლი და შარვანის შაჰები შურით შესცქერო-
დენ საქართველოს მეფის გაძლიერებას, ისინი
მხარს უჭერდენ თურქებს და განდგომილ კა-
ხეთის ერისთავებს. დაეითმა აიღო შარვანის

მდიდარი ქალაქი კაბალა, ხელში ჩაიგდო /
დიდძალი ნადევილი და გამარჯვებული დაბრუნდა. მაგრამ თურქები მაინც არ იტყუებოდნენ და ძალით რომ ძეფეს ვერ უშკლავდებოდნენ, ცდილობდნენ შეერჩიათ ისეთი მოხერხებული დრო და ადგილი, როდესაც შესაძლებელი იქნებოდა დავითის დამარცხება.

1121 წელს დავით აღმაშენებელი იმყოფებოდა აფხაზეთში და განაგებდა მანდაურ საქეებს. ზამთარი იყო მეტად მკაცრი და სუსხიან-თოვლიანი, რის გამო მიმოსვლა თითქმის შეუძლებელი გახდა. თურქებმა განიზრახეს ესარგებლათ ამ გარემოებით და მოადგნენ მტკვრის პირას. ეს ამბავი შეფეს აცნობეს თუ არა, იგი მაშინვე წამოვიდა თავისი ლაშქრით აფხაზეთიდან ქართლში, სადაც უნდა გადაეღობა ლიხის გადასავალი. მაგრამ მეფე ამას არ შეაშინა: „გარდაათხრე ვინა ლიხნი“, გზა გააწმენდინა თოვლისაგან და საჩქაროდ ქართლში ჩავიდა, მას აქ დახვდა მამველი ლაშქარი და 1121 წლის მარტში მტერს შეებრძოლა ხუნანში, დაამარცხა იგი და უკუ აქცია. თურქებმა ჩქარა ძალა ისევ მოიკრიბეს და როდესაც გაზაფხულდა და აღიდებული მტკვარი გადმოვიდა — ნადინებსა ველარ დავითა, თურქები სალაშქროდ დაბანაკ-

დნენ ბარდავს იმ იმედით, რომ დაეით მე-
ფე ვერ შესძლებდა აღიდებულ მტკვარსა და
მოლახვას. მეფემ ამ შემთხვევაშია ცხადობა
ნა დიდი გულადობა და თავდადება. იენისის
თვეში ყივჩაყთა ლაშქარი აღიდებული
მტკვარში გაცურდა, ბარდავთან თურქე-
ბი დაამარცხა და გამარჯვებული გამო-
ბრუნდა.

დავითის გაძლიერებამ და მისმა გამარჯვე-
ბებმა მეტად შეაშფოთა თურქები და განძა-
თბილელ-დმანელი ვაჟრები. ამის გამო თურქე-
თა ამირები წავიდნენ სპარსეთში სულთანთან
და სთხოვეს მას დახმარება დავითის წინააღ-
მდეგ. რასაც მოპყვა გაერთიანებულ მაჰმა-
დიანთა გამოლაშქრება საქართველოზე და
ისტორიაში ცნობილი ბრძოლა, დიდგორ-
თან, რომლის შესახებ ალტაეებით მოგვითხ-
რობენ ქართველი და უცხო ისტორიკოსები.
დავითის დასამარცხებლად და საქართველოს
ასაოხრებლად სულტანმა მოუწოდა თურქების
ამირებს, ათაბაგებს და სპახილარებს. მაჰმა-
დიანთა ამ გაერთიანებულ ლაშქარს (200 000)
მეთაურობდა გულადი ამირა ელლაზი,
რომელიც გმირულად ებრძოდა ჯვაროსნებს
და ბევრი მათგანი ამოხოცა. ელლაზმა შექ-
რიბა დიდი ლაშქარი და მაშველად მოიწვია
აგრეთვე თავისი სიმამრი დურბეზი სა-

დაყას - ძე. მაჰმადიანთა გაერთიანებულნი
 ლაშქრის სარდლობა ებოძა ელლას: „ტახტის
 მრავალ ღონესა“ და „ყოველსა მხედ-
 რობად შემძლებელსა“ - ო ეს მრავალ-
 რიცხოვანი ლაშქარი 1121 წლის აგვის-
 ტოში შემოვიდა საქართველოში და დადგა
 მანგლისა და დიდგორში. მემატიანეს
 თქმით: შეკრბეს ესე ყოველნი, შეი-
 თქუნეს და შეიმტკიცნეს სიმრავ-
 ლითა ვითარცა ქუიშა ზღუისა,
 რომელითა აღიესო ქვეყანა, და
 აგუისტოსსა თურამეტსა მოვიდა
 თოიალეთს, მანგლისს და დიდ-
 გორთა.“ (ქართლის ცხოვრება, ავ. 217).

დავით მეფე მრავალ რიცხოვან მტერს არ
 შეუშინდა, მან კარგად იცოდა თურქთა ზნე-
 ჩვეულება, აგრეთვე მათი სომარო ტექნიკა
 და ტაქტიკა. ამის გამო, როგორც დიდსა და
 გულადს სარდალს შეშვენოდა, იგი დინჯათ
 და უშფოთველად სასწრაფოდ შეუდგა ლაშქ-
 რის შეყრას: „ხოლო მეფემან დავით,
 უშიშმან და ყოვლად უძრავმან გუ-
 ლითა, წინაგანაწყო სპა მისი, და
 თუ ვითარ ყოველი საქმე შუენიე-
 რად და ღონიერად ყო, რაბამ რა-
 მე წყნარად უშფოთველად და
 გამოცდილებით, ყოვლად ბრძნად

განაგო", ამბობს შემატიანე. (იქვე 217)

სოქებთა ისტორიკოსის, მათე ურუჭაველის სიტყვით, დავითმა მტრის წინააღმდეგ გამოიყენა (100) ჯარისკაცი, რომელიც შესდგებოდა ქართველთა გულად და გამოცდილ 40 000 მხედრისაგან, ყივჩაყთაგან 15.000, ალანთა ჯარითგან 500) და 1000 ფრანგი მეომარისაგანო.

დავითმა გადასწავიტა 15 აგვისტოს მტერს შებმოდა დიდგორთან, სადაც სტრატეგიულ მოსაზრებით მტრის დამარცხება უფრო შესაძლებელი იყო. დიდგორი წარაოადგენდა ხეობას, რომლის ორივე მხარეს ფარავდა დიდი ტყე და დავითმა განიზრახა ამ ხეობაში ჯარის მომწყვდევა და განადგურება. ამასთანავე შეფეშ ისიც კარგად იცოდა, რომ მტრის დასამარცხებლად საჭიროა საომარი ხერხის გამოყენება. როგორც არაბთა ისტორიკოსები გადმოგვცემენ დავითს ასეთ ხერხისათვის მიუძართავს: როდესაც ორივე მოპირდაპირე მხარე საომრად გააზაღდებულან, ქართველთა ბანაკიდან 200 ყივჩაყი მეომარი მაჰმადიანთა რაზმში შეჭრილა თუჩქებს ეგონათ თურმე, რომ ისინი შეწყალებისა და დანდობის სათხოვნელად მოდიანო, მაგრამ მოლოდინი გაუჩუვდათ, ყივჩაყები იარაღით დაერჩენენ მათ და მოწინავე რაზმები თურ-

ქებისა უკუაქციეს. ამან გამოიწვია დიდი პანიკა, მაჰმადიანთა მრავალრიცხოვანი დაწვევა, რი აირია, მათი სარდლები დაიბნენ, მა ასეთ ხერხით ისარგებლა, მიუსია მტერს-თაჲისი ლაშქარი და იგი სასტიკად დაამარცხა.

ქართველებმა დიდგორთან ბრძოლაში გაიმარჯვეს და მრავალი ტყვე და ნადავლი ხელში ჩაიგდეს. ამ ბრძოლაში როგორც არაბთა და სომეხთა ისტორიკოსები გადმოგვცემენ მაჰმადიანთა ბევრი რაზმები დახოცილა, ნაწილი 4000 კი ტყვედ ჩავარდნოდა ქართველებს. ამის შესახებ ქართველი მემატიანე ასე მოგვითხრობს: „და სპანი ჩუენნი და ყრველი სამეფო აღივსო ოქროთა და ვერცხლითა, არაბულითა ცხენებითა, ასურულითა ჯორებითა, კარვებითა, სარა-ფარდაგებითა.. რაოდენმან ქარტამან და მელანმან დაიტოს აღწერადი და რაიმეთუ გლებთა იხილემცა ოდეს არაბთა მეფენი მოყვანდეს ტყუედ...“ - ო. (იქვე 21).

ერთი სიტყვით დიდგორის გამარჯვებას დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობა ჰქონდა, აქ თურქებმა უკვე იგრძნეს დავითის სიძლიერე და მისი ლაშქრის წყობისა და საომართაქტიკის უპირატესობა. დიდგორთან და-

მარცხებამ მტერი წელში გასტეხა და იგი
 იძულებული შეიქმნა განშორებოდა საქართვე-
 ლოს საზღვრებს. დაეითის გმირობას სახმობს
 ლოს განთავსულების საქმეში არტუროს
 მოჰყავდა ქართველები და შემატიანე დაეი-
 თის გმირობას და თავდადებას აღარებს ძველ
 საბერძნეთის სახელგანთქმულ გმირებს: პო-
 ნიროს, აქილეს, ალამემნონს, ჰექტორს და
 სხვა, და ბოლოს ასე დაასკვნის: „ქონე-
 ბოდესმცა ამა ბერძენთა ნიეთთა
 საქმენი დაეითისნი, და მათმცა
 აღწერნეს ჯეროვნად მათისაებრ
 რიტორობისა მსგავსად და მაშინ-
 დამცა ღირს ქმნილ იყუნეს ჯერო-
 ვანსა ქებასა“-ო. (იქვე, 218).

მაჰმადიანთა შეერთებული მხედრობის და-
 მარცხების შემდეგ თბილისის ამირას საქმე
 წაგებული იყო და დაეითმა 1122 წელს პირ-
 ველ შეტევისთანავე ქალ. თბილისი აიღო,
 რასაც უაღრესი პოლიტიკური მნიშვნელობა
 ეძლეოდა საქართველოს გაერთიანების საქ-
 მეში. ამ მხრივ დავით აღმაშენებლის ღვაწ-
 ლი დაუფასებელია. მას კარგად ესმოდა, რომ
 თუ თბილისი დარჩებოდა მაჰმადიანთა ხელში,
 საქართველოს გაერთიანებისა და თეოდალუ-
 რი მონარქიის შექმნის საქმე წაგებული იყო.
 მით უმეტეს მისმა წინაპრებმა მიუხედავად

ზანგრძლივ ბრძოლებისა, ამ ქალაქის ალღება
 და შემოერთება ვერ შესძლეს და ამის გამო
 ფაქტიურად ვერც საქართველოს გაერთიანებ
 ბა მოხერხდა. მხოლოდ დავითმა შესძლეს მისი
 მნიშვნელოვან ამოცანის შესრულება და სა-
 ქართველოს შემოურთა დედაქალაქი-თბილი-
 სი, რომლის შესახებ შემართიანე ასე აღტაცე-
 ბით მოგვიხატობს: ხოლო მეორესა
წელსა აიღო მეფემან ქალაქი ტფი-
ლისი, პირველსავე ომსა, ოთხას
წელ ქონებული სპარსთა. დაუმკუი-
დრა შვილთა თუისთა საჭურჭლედ
და სახლად თუისად საუკუნოდ"-ო.
 (იქვე 218).

თბილისის მაჰმადიანური მოსახლეობა ქარ-
 თველების მიერ თბილისის ალღებას მტრულად
 შეხედა, მაგრამ მეფე მათ ღმობიერად მოეპ-
 ყრა, განსაკუთრებით ხელოსნებსა და ვაჭ-
 რებს, რომ მათი ქალაქიდან გაქცევით თბი-
 ლისში არ დაცემულიყო ხელოსნობა და
 ვაჭრობა. ამის გამო დავითმა მაჰმადიანებს
 სხვადასხვა უპირატესობა მისცა. მეფემ სხვათა
 შორის ბრძანებაც კი გასცა, მაჰმადიან-
 თა უბანში ღორი არავის დაეკლა და
 ამით არ შეერაცხეყოთ მაჰმადიანთა რწენა.
 თბილისში მეფემ გამოაცხადა სრული სარწ-
 მუნოებრივი თავისუფლება და დააწესა, რომ

საზოგადო აბანოში იმ დროს, როდესაც ^{გაბ-}მადიანები იქ იყვნენ ქართველები (ქრისტიან-
ნები) არ შესულიყვნენ და სხვა. ^{არქივის}

მაგრამ ახლა მთავარი იყო თბილისის განმარტება და შენარჩუნება. საქართველოს ეს ძველი დედაქალაქი ოთხასი წლის განმარტებაში იმყოფებოდა მტრის ხელში და საქართველოს მეფეების დროებით სატახტო ქალაქად გადაიქცა ქუთაისი. საიდანაც იგინი ებრძოდნენ აღმოსავლეთ სამხრეთით მოზღვავებულ მტრებს, ცდილობდნენ მათ განდევნას და საქართველოს განთავისუფლება-გაერთიანებას. თბილისის აღების შემდეგ დავითს საშუალება მიეცა მთელი ეს სამხედრო ოპერაციები დასავლეთიდან გადმოეტანა აღმოსავლეთ საქართველოში და ამ მიზნით მან აღმინისტრაციულ-პოლიტიკურ ცენტრად გადააქცია თბილისი. ამიერიდან გაერთიანებულ საქართველოს სატახტო ქალაქად შეიქმნა თბილისი, რომელსაც დავითის ძღვევამოსილმა ჩახვილმა საძირკველი განუმტკიცა. ამაშია მისი დიდი ღვაწლი და ამაგი ქართველ ხალხის წინაშე.

თბილისის აღებით და შემოერთებით არ დამთავრებულა დავით მეფის პოლიტიკური საბრძოლო გეგმა. საქართველოს გაერთიანების საქმეში, როგორც აღვნიშნეთ თბილისის შემოერთებას უაღრესი პოლიტიკურ-ეროვნუ-

ლი და ეკონომიური მნიშვნელობა ჰქონდა,
მაგრამ საქართველოს ტერიტორიალურად
ერთიანებასთან საქირო იყო პოლიტიკურად
გაყვანილობის მოპოვება მეზობელ ქვეყნებზე. ძით
უმეტეს თბილისის შემოერთების შემდეგ და-
ვითს აქედან უფრო ადვილად შეიძლო გაე-
ფართოებინა საქართველოს აღმოსავლეთის
საზღვრები.

დავითის ეს განზრახვა შეუმჩნეველი არ
რჩებოდა სულტანს, რომელიც ახლა ცდალო-
ბდა გზა გადაელობა მისთვის აღმოსავ-
ლეთისაკენ. 1123 წელს სულტანი მოვიდა
შარვანს, შეიპყრო შარვანშაჰი, აიღო შამა-
ხია და დავითს გამოუგზავნა მოციქულები
ასეთი წინადადებით: „შენ ტყეთა მეფე
ხარ, და ვერა ოდეს გამოხუალ ველ-
თა; მე ესერა შარვა-შა შევიპყარ
ხელთა და ხარაჯასა ვითხოვ; შენ
თუ გენებოს ძლუენი ჯეროვანი გა-
მოგზავნე, და თუ გინდა სამლაგ-
თათ გამოედ და მნახე“.ო (იქვე 219).

ერთი სიტყვით სულტანი მოითხოვდა ძლენ-
სა და მორჩილებას. დავითმა ამის საპასუხოდ
შეკრიბა დიდი ჯარი და გაილაშქრა შარვან-
ზე. სულტანმა, რომ გაიგო ქართველების
მოახლოება. ქალაქის ზღუდეს თავი შეაფარა
და იქ გამაგრდა. სულტანი დავითის შიშით

ვერ ბედავდა სიმაგრიდან გამოსვლას და
ბრძოლის დაწყებას. დავითის მხედრობა იქ-
ვე მიაღობლად დაბანაკდა და უტყობდა მო-
ხერხებულ დროს, რომ მტერი გაენადგურებ-
ბინა. მაშინ სულტანი იძულებული შეიქნა
ონზე ხელი აეღო და გასაქცევი გზა ეთხოვა
დავით მეფისათვის: „მაშინ სულტანმა
მრავალთა მიერ ეედრებათა... არ-
და ძღუენი ანუ ომნი ითხოვნა, არა-
მედ გზა სამლტოლვარო, ფრიად
რამე სიმდაბლით, და არა სულტა-
ნურად, შეიწრებულმან შიმშილითა
და წყუროლითა... მასვე ლამესა
გაიპარა და... სხუით გზით წარვი-
და სოფლად თუისად“-ო, ამბობს მემა-
ტიანე (იქვე 219).

ერთი სიტყვით შარვანის ეს ეპიზოდი აშ-
კარად მოწმობს დავითის სამხედრო ძლიე-
რებას და პოლიტიკურ გავლენას აღმოსავ-
ლეთში.

1123 წელს დავით აღმაშენებელმა აიღო
დმანისი, შემდეგ მან გაილაშქრა დარუბან-
დისკან, დაამარცხა ლეკები, აიღო შარვანის
ციხეები, ბასიანი სპერამდის, დაწვა ოლთის-
ნი და დიდი ნადავლით დაბრუნდა. ამგვარად
დავითმა მოკლე ხნის განმავლობაში შესძლო
საქართველოს საზღვრებიდან თურქების გან-

დევნა და მათი ბატონობისაგან სამშობლოს
განთავისუფლება.

მაგრამ დაეითის სამხედრო მოქმედება არ შეჩერებულა, მას განზრახული ჰქონდა თურქთა ბატონობისაგან გაენთავისუფლებინა მეზობელი ერები, პირველყოვლისა სომხები, რომლებიც დიდ გასაქირს განიცდიდნენ თურქთა ხანგძლივ ბატონობით. და როდესაც 1123 წელს დაეითთან მოვიდნენ ანისის დიდებულები და სთხოვეს მას სომეხთა დედაქალაქის ანისის თურქებისაგან განთავისუფლება, დაეითმა მაშინვე შეკრიბა თავისი ჯარი და გაილაშქრა ანისში. მიღვარი ბრძოლის შემდეგ თურქება დამარცხდნენ, მეფემ ქალაქი ანისი აიღო 1123 წ. და ძისი მცველად დააყენა მესხეთის ახნაურები. დაეითი დიდი ხეიმით შესულა ქალ. ანისში, მას მიგებებია ქალაქის მოსახლეობა და უდღესასწაულიათ ქალაქის განთავისუფლება.

სომეხთა ისტორიკოსის, მათეურ ჰაელის სიტყვით: „როდესაც საქართველოს მეფემ ძეფეთასაჯდომი ქალაქი ანისი, რომელიც სამოცი წელიწადის განმავლობაში მონობაში იყო, და ანისის სახელოვანი და დიდი ეკლესია, რომელიც მიხგითად იყო ქცეული გაანთავისუფლა, მან სომეხეთა-

ეპისკოპოსნი და ხუცესნი შეჯრი-
ბა და აკურთხა წმინდა ~~კათალიკო-~~
სე ეკლესია დიდის ზეიმითა.

ამგვარად ანისი მოექცა დავითის მფარვე-
ლობაში, მას სამხრეთით ახლა ზურგი გამაგ-
რებული ჰქონდა, მით უმეტეს ანისისა და მი-
სი მიდამოს ზედამხედველობა ჩააბარა თავის
ერთგულ მესხეთის აზნაურებს. მაგრამ აღმო-
საელეთით მას არ უსვენებდნენ შარვანის
ბრძანებლები და ახლა დავითმა განიძრახა
შარვანის დამორჩილება. მან გაილაშქრა
შარვანზე და დაპყრობილ ციხე ქალაქების
მცველელად დავითმა დასჯოვა ჰერეთ-კახეთის
ლაშქარი, ხოლო მისი გამგებლობა და ზედამხე-
დველობა ჩააბარა მწიგნობართუხუცესს
სვიმოს ჰყონდიდელს.

ერთი სიტყვით დავით აღმაშენებელმა
მუდმივი ჯარის შექმნის შემდეგ შესძლო საქა-
რთველოს ყველა ნაწილების გაერთიანება,
ფეოდალური მულლიანობისა და შინაური
ბრძოლების აღაგმა და აგრეთვე თურქების
განდევნა საქართველოს საზღვრებიდან. დავი-
თმა აგრეთვე გააფართოვა თავისი პოლიტი-
კური გააღების სფერო და მას ემორჩილებო-
დნენ: ოსები, ყივჩაყნი და ჩრდილოეთის სხვა
ტომებიც. მისივე პოლიტიკურ მფარველობაში
ამყოფებოდა აღმოსავლეთით შარვანი (აზერ-

ბაიჯანის აღმოს. ნაწილი) და სამხრეთით კი
სომხეთი.

საქართველოს სამეფოს ასეთი პოლიტიკა
გადღიერებას ხელს უწყობდა იმდროინდელ
საგარეო მდგომარეობაც, სახელდობრ ჯვარო-
სანთა ომები, როდელმაც შეარყია და დასცა-
თურქთა ბატონობა აღმოსავლეთის ქვეყ-
ნებში. მაგრამ ამასთანავე საქართველოს გაე-
რთიანება—გადღიერებაში არა ნაკლები როლს
თამაშობდა თვით დავით აღმაშენებლის პი-
როვნება, მისი პოლიტიკური ნიჭი, გამჭრიახო-
ბა და გმირული თავდადება. დავითმა საქა-
რთველოს სამეფო იმდენათ გააძლიერა, რომ
სპარსეთის სულტანი ცდილობდა საჩუქრებით
დავითთან დაემყარებინა მშვიდობიანი ურთი-
ერთობა; "წარმოავლენდის მოცი-
ქულთა ძღუენითა... წარმოსცნის
საქურქლენი, მძიმენი, ტურფანი
მრავალფერნი, ფრინველნი და ნა-
დირნი უცხონი და ძუირად საპო-
ვნელნი, ეძიებენ, მშვიდობასა და
სიყუარულსა."-ო (იქვე 221).

მემკვიდრის თქმით სულტანი ისე ყოფი-
ლა დავითის ძღვევამოსილებით დაშინე-
ბული, რომ ეს შიში მას ძილშიც არ ასვენე-
ბდა თურმე: "რამეთუ თუით სულტა-
ნი მუნ სადა იყო, ძრწოდა შიში-

საგან მისისა, ... ეგრეცა ელცნებო-
და შიში და მლუიძარესა სიკვ-
დილი" -ო, ამის გამო სულტანი იმდრო-
ბული იყო ჭედი მოეხარა და ვითინ წინაშე,
ხოლო საბერძნეთის მეფეს კი ეცნო მისი
სწორუფლებიანობა: „რამეთუ სულტანი
დასუა მოხარკედ თუისა, ხოლო მე-
ფე ბერძენთა ვითარცა სახლეული
თუისი. დასცნა წარმათნი, მოსრნა
ბარბაროხნი, მრწემად მოიყვანა
მეფენი, ხოლო მონად ხელმწიფენი,
მეოტად წარიქცივნა არაბნი, იავა-
რად ისმაიტელნი, მტუერად დასხნა
სპარსნი, ხოლო გლებად მთავარნი
მათნი" -ო, ამბობს მემატიანე (იქვე, 215).

დავითის სამხედრო ოპერაციებს, დიდ
ბრძოლებს და გამარჯვებებს გაკვირებაში
მოჰყავდა თანამედროვენი და მემატიანეს
თქმით, თვით ალექსანდრე მაკედონელი ქარ-
თველების მცირე ჯარით ვერ მოიკმედებდა
იმას, რაც დავით აღმაშენებელმა შესძლოო:
„და თუმცა დავითს სპარსთა მეფო-
ბა ქონებოდა, ანუ ბერძენთა და
რომთა ძალი, ანუ სხუათა დიდთა
სამეფოთა, მაშინმცა ნახნეს ნაქმა.
რნი მისნი" -ო (იქვე, 231). ეს იმით აიხს-
ნებოდა, რომ დავითს სამხედრო საქმეში

დიდი ცოდნა და გამოცდილება ჰქონდა ამას-
თანავე იგი უშუალო ხელმძღვანელობას
უწევდა ლაშქარს, როგორც სარდალს და
ამიტომ იგი წოდებულია "უმსგავსო
სპასპეტად", "ახალ ალექსანდრეთ",
"მეორე ალექსანდრედ" (მაკედონე-
ლად).

ამას ხელს უწყობდა ის გარემოება, რომ
დავითს ჰქონდა სახელმწიფო მოღვაწის სა-
თანადო მომზადება. მას იმდროისთვის შე-
საფერი განათლებაც მიუღია. დავითმა კარ-
გად იცოდა ვარსკლავთმრიცხველობა და ის-
ტორია. უყვარდა წიგნების კითხვა და წიგ-
ნებს ლაშქრობის დროსაც თან ატარებდა:
"იგინი იყუნეს მისსა საზრდელ, ყო-
ველთა გემოვან და სასმელ ტკბილ
და საწადელი. დღე და ღამე მიმო-
სვლათა შინა, მიმდემთა ლაშქრო-
ბათა, მოუწყენელთა შრომათა გა-
ნუსუენებელთა წიგნები ეტუირთა
სიმრავლესა ჯორთა და აქლემთა-
სა; სად არ გარდახდეს ონესა. პირ-
ველ ყოვლისა წიგნნი მოაქუნდიან
ხელითა, და არა დააცადის კითხვა
ვიდრე არა დაშურის" - ო. ამბობს მე-
მატიანე (იქვე 222) ამის შესახებ ქართველი
მემატიანე ასეთ ეპიზოდს მოგვითხრობს. სა-

ნამ თბილისს დავითი აიღებდა, იგი აწარმოებდა თბილისის მიდამოს დაზვერვის და ერთხელ მეფე ჩამომხტარა ავქალის ხეობაში, თავის რაზმი გაუგზავნია ლოქინხევიძის რაზმით იქიდან გამოერეკათ თბილისელების ნასირობი, თვითონ კი სამოციქულოს კითხვაში გართულა. თბილელ მაჰმადიანებმა დავითის რაზმს თვალი მოჰკრეს და გზა გადაუღობეს. შეიქმნა სასტიკი ბრძოლა. მეფეს მოესმა თუ არა ყივიანის ხმა, მაინც მოასწრო წიგნის დაგდება და ცხენზე შეხტომა. დაერია მტერს და ხმაღამოწვდილი ქალაქის კარებამდის სდიაო. შემდეგ კვლავ დაუბრუნდა წიგნის კითხვასო.

საყურადღებოა, რომ დავით აღმაშენებელი წიგნებს თავშესაქცევად კი არ კითხულობდა, არამედ მასში იგი ეძებდა სიბრძნეს, ცოდნას და გამოცდილებას, რომლის გამოყენებით ცდილობდა ეწარმოებინა მიზანშეწონილი პოლიტიკა. ამასზე მემატრიანე შენიშნავს: „რომ კუერთხი მეფობისა ესეოდენ დამდაბლებული, ძნელი და ნანდული ვედიდი განსაგებელი, იპყრა ესრეთ მალლად, ვითარ ვერვინ სხუამან“-ო (იქვე, 225).

მას შესწავლილი ჰქონია არა მარტო ქართული მწერლობა, არამედ იგი კარგად იც-

ნობდა არაბულსა და სომხურ მწერლობას. დავითი კარგად ერკვეოდა სხვადასხვა სარწმუნოებრივ მოძღვრებაში. ხშირად მეფე განჯის ყადს ეკამათებოდა თურმე ყურანის სადაურობისა და მორალის შესახებ პატივისცემის ნიშნად პარასკევობით იგი ზოგჯერ შედიოდა მაჰმადიანთა ჯამეში და ისმენდა ყურანის კითხვას და ქადაგებას. მეფე ცდილობდა შეენელებინა სარწმუნოებრივი ანტაგონიზმი, რომელიც არსებობდა ქართველთა და სომეხთა შორის¹. დავითის სურვილით ამ მიზნით მოეწყო სომეხ და ქართველ სასულიერო პირთა კრება. მეფემ კარგად იცო-

¹ ქართველებმა და სომეხებმა ქრისტიანობა მიიღეს მხოლოდ საუკუნის დასაწყისში. მათ ჰქონდათ სარწმუნოებრივი და საეკლესიო ერთობა ქალედონის 451 წლის მსოფლიო კრებადრის. ამ კრებაზე ნეტარაჩანებმა წამოაყენეს საკითხი ქრისტეს ერთი ბუნების შესახებ (მონოფიზიტები), ამან გამოიწვია განუთქმლება და კამათი ქრისტეს ერთი თუ ორი ბუნების შესახებ. ქალედონის 451 წლის მსოფლიო კრებამ, ქრისტეში აღიარა ორი ბუნება (დიოფიზიტები) მსოფლიო ეკლესიაც ორად გაიყო ზოგი მონოფიზიტებს მიემბრო, ნაჭილი კი დიოფიზიტები ამაზე მოუვიდათ უთანხმოება ქართველ და სომეხ სამღვდელთა ქართველები მიემბრენ ქალედონის კრებას და აღიარეს დიოფიზიტობა, სომეხები კი მიემბრენ მონოფიზიტებს და ქართველებს შესწავეს მჭიდვებლობა. ამ ნიდაგზე მოხდა მათ შორის გააუთქმლება და 607 წელს საქართველოსა და სომხეთის ეკლესია ერთმანეთს ჩამოშორდა.

და, თუ რა ცუდი შედეგი ჰქონდა სომეხთა და ქართველთა შორის სარწმუნოებრივ უთანხმოებას და ცდილობდა მეზობელ ერთა შორის განემტკიცებინა სიყვარულისა და ძმობა-მეგობრობის გრძნობა. დავითი თვითონვე დაესწრო ამ კრებას, სიტყვით მიმართა კრებულს და სხვათა შორის სთქვა: „გახსოვდეთ, რომ ჰაოსი და ქართლოსი ძმები იყვნენ“-ო¹. ქართველ სომეხთა სარწმუნოებრივ პაექრობაზე, მეფის ღრმა ეოდნამ სომეხთა სამღვდელოება გააკვირვა და მათ მეფეს იოახსენეს: „ჩუენ, მეფე, მოწაფე გუეგონე ამათ მოძღუართა თქუენტა, გარნა, ვითარ ვხედავთ, შენ სანე ხარ მოძღუარი მოძღუართა“-ო (იქვე, 230). პაექრობის დროს თითოეული მხრე თავის სარწმუნოებრივ შეხედულებას სთვლიდა სწორად. საკმე გამწვავდა, შეთანხმება შეუძლებელი აღმოჩნდა, მეფეს მომებრდა უსარგებლო ბჭობა და ამის გამო ბრძანება გასცა კრების დახურვაზე.

¹ ისტორიკოსი ლეონტი მროველის თეორიით ქართველებისა და სომეხთა წინაპარი, ერთი იყო თარგამოსი, რომელსაც ჰყვდა შვილები: ქართლოსი, ჰაოსი, ახისი, ეროსი, ლეოსი და სხვა ქართლოსისაგან, მისივე აზრით, წარმოიშვენ ქართველები, ჰაოსისაგან კი სომეხები.

სომეხთა მემატთანე მათე ედესელი
 სიტყვით: „დავით მეფე იყო ქვეყნის
 მყოფელი, აღსავსე კეთილ მსახურე-
 ბითა და სამართლიანობითა. ის
 სიკეთითა და მოწყალებით ექცეო-
 და სომხებსა“-ო.

დავითის ამ ძლიერების მთავარი დასაყრდე-
 ნი, როგორც ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, იყო ყივ-
 ჩაყთა ლაშქარი, რომელიც დავითს დროე-
 ბით კი არ შემოუყვანია საქართველოში, არა-
 მედ სამუდამოდ და ისინი თავიანთი ოჯახე-
 ბით საქართველოში დაასახლა იმ მიზნითა
 და გახზრახვით, რომ ყივჩაყებისაგან შეექმნა
 მუდმივი და საიმედო ლაშქარი. მათი რაო-
 დენობა უდრიდა დახლოვებით 225.000
 სულს, რაც საკმაო დიდ ძალას შეადგენდა.
 ეს გარემოება აფრთხობდა გაბატონებულ
 ფეოდალებს და დღევარებან ერისთავ-მობე-
 ლეებს, რომლებიც კარგად გრძობდნენ მათი
 დახმარებით, თუ რა საშიშროებას უმხადებდა
 მეფე დავით ფეოდალების ბატონობას. ამის
 გამო ფეოდალური არისტოკრატია უკმაყოფი-
 ლო იყო ყივჩაყებისა გადმოსახლებით. მით უჭე-
 ტეს მეფე ცდილობდა მისი ერთგული ყივჩაყ-
 თა მეთაურებისა და სპასილარების დაწინაურე-
 ბას სამეფო სამსახურში. ამ შემთხვევაში მე-
 ფე უპირატესობას აძლევდა პირად ღირსებას.

ეს იდეა იმდროინდელ საქართველოში ^{მეზობ} ~~მეზობ~~ ^{IV}
ამბავი არ იყო და ჯერ კიდევ ბაგრატ IV
დროს (1027—1072 წ.წ.). ამის განხორციელებას
საეკლესიო უწყებაში მოითხოვდა უფრო
მთაწმინდელი. დავითმა კი, როგორც ჩვენ
აღვნიშნეთ, ეს რეფორმა მტკიცედ გაატარა
რუის-ურბნისის საეკლესიო კრებაზე, სადაც
მთავარ საკითხად წამოყენებული იყო წოდებრივი
უპირატესობის მოსპობა საეკლესიო უწყებაში
და პირად ღირსებისა და ცოდნის მიხედვით
ეკლესიის მღვდელმსახურთა არჩევა.

ამ რეფორმის გატარებით დავითმა შესძლო
ფეოდალების ბატონობის შესუსტება საეკლესიო
უწყებაში, გააძლიერა იქ პირად ღირსების
მქონე უგვარონი, მაგრამ მისი ერთგული
პირები. დავითი ამასთანავე ცდილობდა შეექმნა
ფეოდალების მოწინააღმდეგე დასი,
რომლის დახმარებით შესაძლებელი იქნებოდა
ფეოდალური არისტოკრატის დაძარცვება
და დამორჩილება. ასეთ ჯგუფის შექმნა კი
შესაძლებელი იყო ვაქართა და ხელოსანთა
წრიდან, რომლის უმრავლესობა თბილისში
ცხოვრობდა. მაგრამ მათში სკარბობდნენ უცხო
ეროვნებისა და რწმენის მოქალაქენი და
ამის გამო იმათი გამოყენება პოლიტიკურ
იარაღათ ქართველ ქრისტიან მეფისათვის
იმდროს ერთგვარ სიძნელეს წარმოადგენდა.

მიუხედავად ამისა დავით მეფე სცდილობდა ამ წოდების ქონებრივ-ეკონომიურ გაძლიერებას, რომ ამით ხელი შეეწყოს საქართველოში ვაჭრობისა და აღებ-მიცემობის განვითარებისათვის.

ამ მიზნით დავით აღმაშენებელი მფარველობას უწევდა არაბ და სპარსელ ვაჭრებს, ვაჭრობის განვითარებისათვის დავითმა სხვათაშორის ქალ. გორში გადმოასახლა ანისიდან სომეხი ვაჭრები. მიძოსვლა და ვაჭრობა რომ არ შეფერხებულიყო მან ააგო ხიდები, გაიყვანა გზები, ააშენა ქარვასლები და თავშესაფარები.

ამის შემდეგ მეფისათვის შედარებით აღვილი იყო ძლიერ ფეოდალებისა და ერისთავების ურჩობის ალაგმა, მოლაღატე დიდგვაროვან მოხელეების გადაყენება და მათი შეცვლა უგვარო, მაგრამ ერთგული მოხელეებით. „ერთგულნი, ფრთხილნი და ახოვანი ნაცვლად ორგულთა და ჯაბანთა“ - ო, ამბობს შემატიანე. დავით აღმაშენებელი ორგულ აზნაურთა მოქმედებას თვალყურს ადევნებდა და ღალატის ასაცილებლად მეფემ მოხელენი თავის „თვალად“ და „ყურად“ გახადა. ამიტომ მეფის უხილავი და უსმენელი არ იყო რაო: „გინა სიტყუა ბოროტი, სიტყუა თქმული, არა-რა

დაეფარვოდა ყოვლადვე, არამედ
რაოდენცა ვის ფარულად გქმნის,
ანუ თუ ეთქუის, ყოველივე ცხად
იყო წინაშე მისსა" - ო (იქვე, 229). ამის
გამო მეფე ყველაფერს დროზე იგებდა და
დამნაშავეს ღირსეულად სჯიდა. ურჩებს
ართმევდა მამულს და თანამდებობას და მათ
ნაცულად ერთგულებს აწინაურებდა: „ვი-
ნათგან მტკიცედ უწყოდა ყოველ-
მან კაცმან პირით აღმოსლვასავე
თანა სიტყუისასა, საცნაურ ქმნილ
არს უეჭველად წინაშე მეფისა. და
მრავალნი განპატიჯებულცა იყუ-
ნეს და მხილებელ ესევეითართა-
თუის" - ო, ამბობს მემატიაზე. ამის გამო ვე-
რაინ ვერ ბედავდა მეფის ლალატს „გან-
დრეკილად სვლას:“ „ვინათგან უწყ-
ოდნიან არარას დაფარულობა წი-
ნაშე მისსა" - ო. და წინად გათამამებული
მეამბოხე აზნაურები და სასულიერო პირები
ახლა მეფის შიშითა და მოკრძალებით შეჭ-
ყურებდნენ: „ამისთუისცა შიში დი-
დი და ზარი მისი განითქუა კიდეთა
ქვეყანისათა და განკრთეს ყოველ-
ნი მკუიდრნი ქვეყნისანი" - ო, ამბობს
მემატიაზე (იქვე, 229).

ასეთ ტაქტიკურ ხერხებით და მკაცრი ზო-

მებით დავით აღმაშენებელმა შესძლო მემ-
ბოხე ფეოდალების დამორჩილება, მეფის და-
ლაუვლების განმტკიცება და შინაურდობის
დობიანობის დაბრუნება: „რამეთუ ვერცა
მსოფლიო ვინმე და ვერცა მოქა-
ლაქე, ვერ მხედარი და ვერ რომე-
ლი პატივი და ასაკი იკადრებდა
განდრეკილად სვლად; რამეთუ ყო-
ველთა კაცთა იყო წესიერება,
ყოველთა კანონ, ყოველთა პატიო-
სნობა“¹ ო, დასძენს მემატთანე, (იქვე, 229)-

დავით მეფე ამასთანავე დიდ ყურადღებას
აქცევდა სამეფოს მართვა-გამგეობის გაუმჯო-
ბესების საქმეს, განსაკუთრებით იგი ცდი-
ლობდა ცვლილება შეეტანა სამართლის წარ-
მოებაში და განათლების დარგში. დავითის
გამეფებამდის უზენაესი მსაჯული იყო თვით
მეფე და მას უნდა მოესმინა და გაერჩია ყვე-
ლა საქმე, რომელიც გროვდებოდა უმაღ-
ლეს სასამართლოში. დავითს ამისათვის დრო და
მოცალეობა არ ჰქონდა და, რასაკვირველია, მას
პირდაპირ არ შეეძლო გაერჩია მომჩივანთა
ყველა საქმე. ამის გამო უზენაესი სასა-
მართლოს საქმის წარმოება შეფერხებული
იყო და მომჩივნები მეფეს წლობით უცდიდ-
ნენ, რომ მისთვის მოეხსენებიათ თავიანთი
საჩივარი და მიეღოთ სამართალი.

დავითმა ეს წესები მოსპო. მან შექმნა უზენაესი სასამართლო დაწესებულება, სადაც განაწესა მოსამართლედ: „კაცები მართლად მცნობელნი და განსკითხველნი“, რომლებსაც ევალეზობლით საჩივრების განხილვა და განაჩენის დადება.

განათლებლასა და მწერლობის განვითარებასაც სათანადო ყურადღება ექცეოდა. მით უმეტეს დავით მეფე განსწავლული პირი იყო, იგი თავისი ცოდნით, შეგნებით და მორალით ეპოქის სიმაღლეზე იდგა. იმ დროს სწავლავანათლების საქმე სასულიერო წოდების ხელში იყო და განათლებაც ატარებდა სარწმუნოებრივ ხასიათს. დავითსაც საფუძვლიანად ჰქონდა შესწავლილი ქრისტიანული მოძღვრება, უყვარდა საღვთისმეტყველო წიგნების კითხვა, რომლის შესახებ მემატეიანე მოგვითხრობს: „წინა დაიდვა ოდესმე წიგნი სიმოციქულო წარკითხვად. რაეამს დაასრულის, ნიშანი დასუის ბოლოსა წიგნისასა. ხოლო მოქცევასა წელიწდისასა მით ნიშნითა ავთუაღეთ, ოცდაოთხჯერ წარეკითხა“-ო (იქვე, 223). მეფეს უყვარდა წიგნები და როგორც დიდ მწიგნობარს მემატეიანე მას აღარებს პტოლომეოს და ამბობს: ... საღმრთონი წერილნი... მდიდრად შეიტკბნა,

რაოდენნი პოვნა გარდამოღებუ
ლად ენასა ქართულსა სხუათა ენა-
თაგან, ძუელნი და ახალნი, ვითარცა
სხუამან პტოლემეოს.“ (იქვე, 22) ქართული
ენის შესახებ
სწავლული მეფე ისე ღრმად იყო გამსჭვალუ-
ლი ქრისტიანული მოძღვრებით, რომ მან
შეადგინა „სინანულის გალობა“. მას
გარს ეხვივნენ შესანიშნავი სწავლული ქარ-
თველი მოღვაწენი: მთავარეპისკოპოსი გიო-
რგი და სიმონ ტყონდიდიელი, ეფ-
რემ მცირე, არსენ იყალთოელი,
იოანე პეტრიწი, ჭიმჭიმელი, იოანე
ტარიქისძე და სხვები.

ამ გამოჩენილ მოღვაწეთა დახმარებით და-
ვით აღმაშენებელი ცდილობდა განათლების
საქმე საქართველოში დაეყენებინა მაღალ დონეზე.
ამ მიზნით 1106 წელს დაეითმა ააშენა
გელათის (ვენათის) მონასტერი, რომელიც
შეიქმნა იმდროინდელ საქართველოს განათ-
ლების კერად „მეორე ათინად“. ხალხურ
თქმულებით გელათის აშენების დროს მეფე
კედლის მალლობიდან გადმოვარდა და მძივე
ავადმყოფი შეიქნა, მაგრამ იგი განიკურნა
ირაძის რძითო. გელათის აშენებასთან დაკავ-
შირებით ხალხში აოსებობს ასეთი ლეგენდა:
„დავით აღმაშენებელი იყო ღვთის მოყვარე
და მას უყვარდა ეკლესიის შენება. დავითმა

მოისურვა აეგო გელათის მონასტერი, დაიწყეს კედლების ამოყვანა, მაგრამ კედელი ღამე ინგრეოდა, და ეკლესია ვერ შენდებოდა. შედეგად მიხვდა, რომ ამას ჩადიოდა ეშმაკი და გადაწყვიტა მისი ხელში ჩაგდება. მეფემ აავსო ჯამი წყლით და ბალავართან დაღვა, თვითონ მიიშალა. დაღამდა. მოვიდა ეშმაკი და შეუდგა თავის საქმეს. მან შენიშნა ჯამით წყალი და მასთან მივიდა, უცებ საფარიდან გადმოხტა მეფე, ხელი სტაცა ეშმაკს, მაგრამ ეშმაკი ჯორად იქცა გულადი მეფე არ შეშინდა, ამოდო ჯორს ლავამი და სწრაფად მოახტა ზედ. ჯორს მეფე არ იშორებდა, აზიდიებდა ქვას და საშენ მასალას და მონასტერიც ჩქარა მოათავაო.

წყალწითელიდან დავითს თავისი ხელით ამოუტანია ორი უზარმახარი ქვა. შემოუკრავს უკან ჯორზე. მოუტანია გელათში და თავის ხელით დაუტანებია გელათის მონასტრის სახრეთ—დასავლეთის ყურეშია (კრებული 1897 წ, სექტ. № 1, განყ. III).

გელათის მონასტერში მოწვეული იყო საქართველოსა და უცხოეთის მონასტრებში მყოფი სწავლულები და მწიგნობრები, რომლებმაც აქ გააჩაღეს დიდი მწიგნობრული მუშაობა.

არაბ ისტორიკოსის იბნ-ალ ჯაუზის მოწმობით დავით მეფე პატივისცემით ეპყრობოდა მწერლებსა და პოეტებს და მას სუფიზისა და პოეტებისათვის თავშესაფარი აუგია, ეხმარებოდა მათ ქონებრივად და სადღესასწაულო მეჯლისებსაც უძართავდა თურმე. მეფე განსაკუთრებულ მზრუნელობას იჩენდა სწეულთა და დავრდომილთა მიმართ. მათთვის აუშენებიათ საავადმყოფო — „ქსენონი“, სადაც ათავსებდნენ ავადმყოფებს და მათ აქ უწყედნენ მკურნალობასა და მატერიალურ დახმარებას. მეფე ღარიბებისადმი იჩენდა დიდ სათნოებას და მუდამ მზად იყო მათთვის წყალობა გაეცა, მხოლოდ საკუთარი შრომით მონაგები ფულით: „დაამას არა თუ ხელოსანთაგან მორთულისა იქმოდის, ანუ თუ საქურქლით, არამედ ხელთა თუისთა ნადირებულთა“-ო, ამბობს მემატიანე. (იქვე, 227). მეფე თავის „მცირე კისაკს“ თან ატარებდა და ცდილობდა მრავალ მოწყალეების გაცემით ეს კისაკი დაეცალა:

„რამეთუ იყო მისა კისაკი მცირე: აღავსის დრაკნით რა დღე სარწქუნოთა თუისთა ხელითა და სამწუხროდ ცალყერი მოაქუნდის იგი

შხიარულსა სულითა და პირითა⁷-ო
(იქვე, 227).

დიდი ბრძოლებით და მძიმე ხსოვნადო-
ებრივ — პოლიტიკური მოღვაწეობით დამაშე-
რალი 57 წლის დავით მეფე გარდაიცვალა
1125 წლის 14 იანვარს, მადლიერმა ქართვე-
ლმა ხალხმა და ისტორიამ დავითის ამავს
მისცა მაღალი შეფასება და უწოდა მას —
აღმა შენებელი.

მეფეს ქება შეასხა დიდმა პოეტმა შავთე-
ლმა და მას არაბულის ენით უწოდა აბ-
დულ მესია (მონა ქრისტესი). საქართველოს
ეკლესიამ დავით მეფე ჩარიცხა უკვდავთა
(წმიბდათა) შორის და მისი მოსახსენებელ
დღეთ 24 იანვარი დააწესა. საეკლესიო
კონდაკში კი მისი ღვაწლი ასეა გადმოცე-
მული: „ზესტა ბრძოლსა უძლეველსა
დავითს და შემწესა ურცხვენელსა
კეთილ მსახურებისასა, ვითარცა
მის მიერ განათლებულნი სამწყსო-
სა მისისანი ერნი და ქალაქნი, შე-
სხმისა გვირგვინსა შეუთხზვიდეთ
განმათავისუფლებელსა მას ჩვენსა
ყოველთა განგებათა და ვიტყოდეთ
მისადმი სიხარულით: გიხაროდენ
ყმაო ფარველო ჩვენო“.

ხალხური სიტყვიერებაში დღემდის დაცუ-

ლია ბრძენ არსენ იყალთოელის მიერ
 გამოთქმული ლექსი დავით აღმაშენებელს
 „ვის ნაჭარმაგვეს მეფენი თორმეტნი
 ჰურად ჩაეხსნეს,
 თურქნი, სპარსნი და არაბნი საზღვართა
 გარე გაეხსნეს,
 თევზნი ამერთა წყალთაგან იმერთა
 წყალთა შთაეხსნეს,
 აწე ამათსა მოქმედსა გულზედან ხელი
 დაეხსნეს“.

თბილისიდან მეფის ნეშტი გადაასვენეს
 გელათის მონასტერში და აქ დაასაფლავეს
 კარის ბჭის ეკლესიაში. დღემდის დაცულია
 დავითის საფლავის ქვა, რომელზედაც ხუცუ-
 რად აწერია ფსალმუნის სიტყვები: „ესე
 არს განსასვენებელი ჩემი საუკუ-
 ნოდ, აქა დავემკვიდრო, რამეთუ
 მთნავს მე“.

გელათის მონასტრის კედელზე გამოსახუ-
 ლია მისი ახოვანი და მშვენიერი სახე, რომელიც
 არსენ იყალთოელის თქმით:
 „ელვარე, ვითარცა იაკინთი ქუათა
 შორის. მალალ, ვითარცა ფინიკი
 ნერგთა შორის. მშვენიერ, ვითარ-
 ცა ვარდი ყვავილთა შორის. ძლ-
 ერ, ვითარცა ლომი მხეცთა შორის.
 მტკიცე, ვითარცა ანდამატი განუ-“

ქვეთელთა შორის. სახელგანთქმულთა
 ვითარცა ნებროთ გმირთა. შთორთსა
 ახოვან, ვითარცა ისო წინამბრ-
 ძოლთა შორის. მხნე, ვითარცა სამ-
 სონ მსაჯულთა შორის. უბრძოლ-
 ველ, ვითარცა აქილევ ელლინთა
 შორის. ბრძენ, ვითარცა სოლომონ
 მეფეთა შორის. მშვიდ, ვითარცა
 დავით ცხებულთა შორის“. (საბინიხი,
 საქართვ. სამოთხე, 529).

აკად. ივ. ჯავახიშვილის თქმით: „ქარ-
 თველმა ერმა და ისტორიამ უკვდავეყო დი-
 დებულ მეფე დავითის, საქართველოს გამაერ-
 თიანებელის და აღმაშენებლის, მისი პოლი-
 ტიკური და ეკონომიური ძლიერების შემქნე-
 ლის, სოციალური სამართლიანობისათვის მე-
 ბრძოლის სათაყვანებელი სახელი. ქართველი
 ხალხი დავით აღმაშენებლის სამარადისო
 ხსოვნას თავის გულის სიღრმეში ატარებს
 და შეჭხარის მას ვითარცა სრულიად სა-
 ქართველოს ერთობისა და ძლიერების სიმბო-
 ლოს“. (ქარ. ერის ისტორია II, 542).

№ 10 826.

8/12933

С. Макалатия

Давид Стронтель

(На груз. языке)